

**E.O. Cəfərov: Jurnal “Maliyyə və uçot” 9 (141) səh. 3-9, 2004.
 (“Azərbaycan” nəşriyatının mətbəəsində dərc olunub, Bakı – 370146,
Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə.)**

**Azərbaycanda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq
Standartlarının tətbiqi ilə bağlı yaranmış problemlərinin
xüsusiyyətləri və onların həlli yolları.**

E.O.Cəfərov

**Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Uçot Siyasəti Şöbəsinin
müdiri, iqtisad elmləri namizədi**

Dünya mühasibat ictimaiyyətini narahat edən əsas problemlərdən biri mühasibat uçotu qaydalarının və maliyyə hesabatlarının standartlaşdırılmasıdır.

Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarını tətbiq etməyən ölkələrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlar barədə maliyyə informasiyalarının müqayisəsizliyi probleminin mövcudluğunu nəzərə alaraq, dünya bazarına çıxmaq və xarici investisiyaları cəlb etmək istəyən milli sahibkarlar üçün beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq mühasibat uçotunun aparılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının müvafiq müddələrinə əsasən aktivlərin və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi zamanı (tarixi dəyər, faktiki dəyər, mümkün satış qiyməti, diskont dəyər, ədalətli dəyər) müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından istifadə olunur. Həmin metodlar, Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarını tətbiq etməyən ölkələrdə istifadə olunan qiymətləndirmə metodlarından köklü şəkildə fərqlənilir. Gəlirlərin və xərclərin tanınması və uçota alınması konsepsiyası da istisna deyil. Yəni bu maliyyə hesabatları elementlərinin hesablanması və uçotda əks etdirilməsi metodikası milli mühasibat uçotu qaydalarında istifadə edilən konseptual

baxımından tamamilə fərqlənən başqa meyyar və prinsiplər əsasında müəyyən edilir.

Bu isə öz növbəsində müəssisələrdə beynəlxalq tələblərə cavab verən mühasibat uçotunun təşkili və təkmilləşdirilməsi istiqamətlərində maliyyə hesabatlarının şəffafılıqla təqdim edilməsində müvafiq maneələr törətmişdir.

Başqa sözlə, bu ölkələrin vergiqoyma prinsiplərinə əsaslanan, vergi uçotunu özündə əks etdirən qəbul olunmuş milli mühasibat uçotuna uyğun olaraq kommersiya təşkilatının təqdim etdiyi maliyyə hesabatları Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tələblərə cavab vermədiyindən beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən qəbul edilmir və həmin ölkələrə xarici investisiyaların axımının azalmasına şərait yaradan amillərdən biri olmuşdur. Bu ölkələrdə uçot siyasətini tənzimləyən və əksər hallarda vergi qanunvericiliyinə uyğun aparılan ənənəvi mühasibat uçotu ilə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları arasında kəskin fərqlərin və uyğunsuzluqların mövcudluğu xarici investisiyaları cəlb olunmasında maraqlı olan milli sahibkarları ikili mühasibat uçotunun tətbiqinə məcbur etmişdir.

MDB-yə daxil olan ölkələrin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi praktikasını nəzərdən keçirərkən həmin ölkələrdə, xüsusən Gürcüstanda, Ukraynada, Moldovada, Rusiyada, Qazaxstanda və Qırğızıstanda mühasibat uçotunun beynəlxalq tələblərə cavab verən təşkili və aparılması istiqamətində məyyən nəticələrinin əldə olunmasını qeyd etmək lazımdır. Bu ölkələrdə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi, hazırda 4 (dörd) istiqamət üzrə həyata keçirilir:

Birinci istiqamət -Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının birbaşa tətbiqi.

Gürcüstan dövlətinin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartların birbaşa keçməsi barədə qərar qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada qəbul edilmişdir.

Mühasibat uçotunu tənzimləyən əvvəlki mühasibat uçotu sistemindən köklü şəkildə fərqlənən və inqilabi xarakter daşıyan tamamilə yeni mühasibat uçotu sisteminin birbaşa tətbiqinə «böyük partlayış» adı verilmişdir.

Lakin, Gürcüstanda fəaliyyət göstərən kommersiya təşkilatlarının hazırlıq vəziyyətini və yeni uçot sisteminə keçidlə əlaqədar Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi və yayılması üzrə real tələbatını nəzərə alan milli konsepsiyanın mövcud olmadığından, habelə mühasibat uçotunu tənzimləyən bu standartları ilə digər qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar arasında uyğunsuzluqların aşkar olunması zamanı həmin normativ-hüquqi aktların müvafiq müddələrinin hüquqi qüvvəsinin itirilməsinə dair məsələlərin həlli qanunvericiliklə müəyyən edilmədiyindən adı çəkilən standartların tətbiqində müəyyən problemlər yaranmışdır.

İkinci istiqamət -Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına əsaslanan Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının tətbiqi.

Gürcüstandan fərqli olaraq mühasibat uçotu sahəsində Ukrayna və Moldovada islahatların aparılması Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına əsaslanan Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının hazırlanması ilə müşahidə olunur.

Göstərilən istiqamət üzrə islahatların həyata keçirilməsinin uzunmüddətli olduğunu və onların aparılması zamanı kifayət qədər əmək və maliyyə resurslarının cəlb edilməsini nəzərə alaraq, bu Standartların planlı şəkildə, yəni mərhələlərlə hazırlanması məqsədəuyğun hesab edilmişdir. Həmçinin, islahatların yalnız bu istiqamət üzrə həyata keçirilməsi xarici investorların marağında olan iri vergi ödəyiciləri üçün

birbaşa Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının təcrid olunmasını yalnız milli standartların tətbiqi üçün müəyyən olunmuş müddətdən sonra mümkün olacaqdır. Bu isə həmin standartların uğurla və qısa müddət ərzində tətbiq edilməsinə xidmət etmir.

Üçüncü istiqamət - Milli mühasibat uçotunu tənzimləyən mövcud qanunvericiliyə müvafiq düzəlişlərin edilməsi ilə və xüsusi uçot təcrübələrini saxlamaqla, Milli Mühasibat Uçotu Qaydalarının Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğunlaşdırılması.

Qeyd olunan istiqamət üzrə islahatların həyata keçirilməsi Rusiya üçün daha səciyyəvidir.

Mühasibat uçotu sahəsində aparılan islahatlar burada da ikinci istiqamətdə olduğu kimi, mərhələlərlə həyata keçirilir. Lakin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları əsasında Mühasibat Uçotunun Qaydalarının hazırlanmasına baxmayaraq, bu Qaydalar ənənəvi uçot təcrübəsini saxlamaqla heçdə həmişə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları ilə nizamlanan bütün məsələləri özündə əhatə etmir. Bu isə, Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının, xüsusən konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında kommersiya təşkilatları üçün obyektiv olaraq müvafiq çətinliklərin yaranmasına səbəb olur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq mühasibat uçotunun tətbiqi üzrə islahatların sürətləndirilməsi məqsədilə 2004-cü il 01 iyul tarixli Rusiyyə Federasiyasının Maliyyə Nazirinin əmri ilə Rusiya Federasiyasında ortamüddətli mühasibat uçotu və hesabatların inkişafı konsepsiyasına razılıq verilmişdir.

Konsepsiyada, 2004-2010-cu illər üzrə dövrü əhatə etməklə ölkədə mühasibat uçotu və hesabatların inkişafını təmin edən aşağıdakı əsas istiqamətlərinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur:

- Mühasibat uçotu və hesabatların tərtibi prosesində təqdim olunan informasiyanın keyfiyyətinin artırılması;
- Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqini təmin edən müvafiq infrastrukturun yaradılması;
- Mühasibat uçotu və hesabatları tənzimləyən sisteminin dəyişdirilməsi;
- Mühasibat hesabatlarına nəzarətin gücləndirilməsi;
- Mühasibat uçotunun aparılması, müvafiq hesabatların hazırlanması və auditin həyata keçirilməsi ilə məşğul olan mütəxəssizlərin beynəlxalq standartlara cavab verən ixtisasların, habelə hesabatların alınmasında maraqlı olan istifadəçilərin Mühasibat hesabatlarının tərtib olunması haqqında biliklərin artırılması.

Lakin, bu konsepsiyada mühasibat sisteminin dəyişdirilməsi üzrə müəyyən olunmuş əsas istiqamətlərinin həyata keçirilməsi Rusiyada, 2005-ci ilin may ayında bütün maraqlı tərəflərin geniş müzakirəsinə verilmiş «Mühasibat uçotunun və maliyyə hesabatının tənzimlənməsi haqqında» Qanun layihəsinin qəbul edildikdən sonra reallaşa bilər.

Dördüncü istiqamət - dövlət əhəmiyyətli müəssisələr üçün mühasibat uçotunun beynəlxalq standartlarının birbaşa tətbiqi.

Mühasibat uçotu sahəsində bu istiqamət üzrə aparılan islahatlar Qazaxstanda və Qırğıstanda həyata keçirilir. Belə ki, Qazaxstanda mühasibat uçotu sahəsində islahatların həyata keçirilməsi mühasibat uçotunu tənzimləyən 1995-ci ildə «Mühasibat uçotu haqqında» Qanununun qüvvəyə minməsi ilə başlanmışdır.

1996-1997-ci illəri əhatə edən dövrdə ərzində Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları əsasında hazırlanmış Qazaxstan mühasibat uçotu

standartları təsdiq edilmişdir. 2002-ci ildə isə Qazaxstan hökuməti tərəfindən Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına keçidi barədə müvafiq qərar qəbul edilmişdir.

Nəticədə, 2003-cü ildən başlayaraq Qazaxstanda müəyyən olunmuş uçot siyasətinə uyğun olaraq mərhələlərlə ayrı-ayrı kateqoriyalı təmsil edən müəssisələrin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına keçidi həyata keçirilir.

Bununla əlaqədar, Qazaxstan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Şurasından müəyyən olunmuş prosedurlara uyğun olaraq Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının Qazax dilinə tərcüməsi üzrə hüquqlarının əldə edilməsindən sonra 2004-cü ilin dekabr ayında Qazax dilində bu standartların rəsmi mətnləri dərc edilmişdir.

Bununla yanaşı, müəyyən edilmiş kateqoriyalı əhatə edən ayrı-ayrı müəssisələrin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına keçidlə əlaqədar onların cəlb olunacaq maliyyə resurslarının təyinatı və səmərəli istifadə edilməsi üzrə Dövlət Proqramı çərçivəsində müvafiq işlərin təşkil edilməməsi səbəbindən bu standartlarının tətbiqi və yayılması ilə bağlı Qazaxstanda müvafiq problemlər yaranmışdır. Bu istiqamət üzrə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi ilə əlaqədar yuxarıda göstərilən problemlərin yaranması Qırğızıstanda da müşahidə olunur.

Başqa sözlə, göstərilən ölkələrdə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi ilə əlaqədar problemlərin yaranması əsasən həmin ölkələrin hüquqi bazasına əsaslanan bu standartlarının tətbiqi və yayılması üzrə müvafiq konsepsiyanın mövcud olmaması ilə bağlıdır.

Azərbaycan üçün mühasibat uçotu sahəsində islahatların həyata keçirilməsi ilə bağlı mövcud istiqamətlərdən seçimin müəyyən edilməsi

respublikada aparılan uçot siyasətinin əsas vəzifələrdən biri kimi hesab olunmalıdır.

MDB-yə daxil olan ölkələrdə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi praktikasını ilə əlaqədar əldə edilmiş nəticələr təhlil edilərkən belə fikir söyləmək olar ki, Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi və yayılması konsepsiyası ölkə qanunvericiliyinə əsaslanaraq özündə bu standartlara uyğun olaraq maliyyə hesabatlarını təqdim edəcək konkret kateqoriyalar üzrə, təyin olunmuş meyarlar əsasında iqtisadi potensialı əhəmiyyətli və nəhəng hesab edilən və xarici investorların marağında olan müəssisələrin müəyyən olunmasını, habelə bu müəssisələrdə mühasib peşəsini təmsil edən mütəxəssislərin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları haqqında əsaslı biliklərin artırılmasına yönəldilmiş, mühasibat uçotu sahəsində islahatların həyata keçirilməsində maraqlı təşkilatları cəlb etməklə müvafiq tədbirlərin görülməsi üçün ortamüddətli proqram sənədini əhatə etməlidir.

Məhz qeyd olunan problemlərin həll edilməsi istiqamətində Azərbaycan 2004-cü il 02 sentyabr tarixdə «Mühasibat uçotu haqqında», və 2005-ci il 09 fevral tarixdə «Mühasibat uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı mətbuatda dərc olunaraq qüvəyə minmişdir.

Qeyd olunmuş normativ-hüquqi aktlarda 2004-2007-ci illər üçün dövrü Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarını tətbiqi və yayılması üzrə toplanmış nəticələri əhatə etməklə, həmçinin bu sahədə mövcud olan problemlərin həlli baxımından müvafiq infrastrukturun yaradılmasını təmin edən tədbirlərin həyata keçirilməsini göstərməklə konsepsiyanın əsas istiqamətlərinin normativ-hüquqi bazası əsaslandırılmışdır. Belə ki, «Mühasibat uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 07

fevral tarixli Fərmanın 2.1-ci bəndinə əsasən həmin Qanunun 4.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilmiş mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi üzrə səlahiyyət Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinə verilmişdir.

«Mühasibat uçotu haqqında» Qanununun 5-ci maddəsinin tələblərinə əsasən Maliyyə Nazirliyinə maliyyə hesabatı sahəsində məsləhətlər vermək məqsədilə həmin Fərmanın 1.1.3.2-ci və 4-cü bəndlərinin icrasını təmin etmək üçün müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci 25 avqust tarixli 250 nömrəli qərarı ilə dövlət hakimiyyəti orqanlarının, kommərsiya və qeyri-kommərsiya təşkilatlarının mütəxəssislərindən ibarət olan «Mühasibat Uçotu üzrə Məsləhət Şurası» və Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirinin 2005-ci 21 oktyabr tarixli 20-T nömrəli əmri ilə «Mühasibat Uçotu üzrə Məsləhət Şurası»nın Nizamnaməsi təsdiq edilmişdir. Həmin Qanunun 2.1.9-cu maddəsinə əsasən ictimai əhəmiyyətli qurumlara kredit təşkilatları, sığorta şirkətləri, investisiya fondları, qeyri-dövlət (özəl) fondları, qiymətli kağızları fond birjasında dövriyyədə olan hüquqi həxslər və maliyyə hesabatları tərtibi tarixinə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirildiyi meyar göstəricələrinin (illik gəliri, hesabat ili ərzində işçilərin orta sayı və balansın yekun məbləği) ikisindən yuxarı olan göstəricilərə malik olan kommərsiya təşkilatları aid edilmişdir.

«Mühasibat uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 07 fevral tarixli fərmanın 1.1.3.1-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə kommərsiya təşkilatlarının (kredit təşkilatları, sığorta şirkətləri, investisiya fondları, qeyri-dövlət (özəl) fondları, qiymətli kağızları fond birjasında dövriyyədə olan hüquqi həxslərlərdən başqa) ictimai əhəmiyyətli qurumlara aid edilməsi üçün meyar göstəriciləri Azərbaycan

Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci 20 iyun tarixli 108 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən həmin Qərara əsasən illik gəlirin həcmi 150,0 mlrd. manatla, hesabat ili ərzində işçilərin orta sayı 1200 nəfərlə və balansın yekun məbləği 500,0 manatla müəyyən edilmişdir.

Bu Qanunun 8.1-ci maddəsinə əsasən bütün istimai əhəmiyyətli qurumlar tələb olunan maliyyə hesabatlarını yalnız Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq tərtib edilməlidirlər.

Öz növbəsində, «Mühasibat uçotu haqqında» Qanunun 16-cı maddəsinin tətbiqi ilə bağlı Fərmanının 1.1.3.3-cü bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə «İnzibati Xətalər Məcəlləsinə və əlavələr edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikasının Qanunu 20 setyabr 2005-ci il tarixdə təsdiq edilmişdir. Həmin Qanunun 3-cü bəndi ilə «İnzibati Xətalər Məcəlləsi»nə əlavələr edilməklə mühasibat uçotu subyektləri tərəfindən maliyyə hesabatlarının və birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi ilə əlaqədar qanunvericiliyin pozulmasına görə təqsirkar olan hüquqi və vəzifəli şəxslər üçün müvafiq cərimələrin tətbiq olunması nəzərdə tutulmuşdur.

Aparılan hesablamalar nəticəsində bu meyar göstəricələrinin ikisindən yuxarı olan göstəricilərə malik olan 20 komersiya təşkilatı müəyyən edildikdən sonra 2008-ci il 1 yanvar tarixinə qədər Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına əsasən mühasibat uçotunu aparmalı və maliyyə hesabatlarını təqdim etməli olan ictimai əhəmiyyətli qurumların siyahısı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci 18 iyul tarixli 140 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Həmin Qərarın 2-ci bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinə ictimai əhəmiyyətli qurumlar üçün 2008-ci il 1 yanvar tarixinə qədər Maliyyə

Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçməsi müddətinin müəyyən edilməsi tapşırılmışdır.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi və yayılması ilə bağlı institusional potensialın formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi üzrə məqsədli tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 2005-ci il 09 setyabr tarixli İ-100 №-li əmri ilə «İctimai əhəmiyyətli qurumlar üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçməsi müddətləri üzrə» Nümunəvi Proqram təsdiq edilmişdir. Həmin Proqram əsasında ictimai əhəmiyyətli qurumların siyahısına daxil olunmuş təşkilatın iş xüsusiyyətinə uyğun olaraq müvafiq Proqramın həyata keçirilməsi müəyyən olunmuş qaydada Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşırdığından və bu təşkilatın rəhbərinin əmri ilə təsdiq edildikdən sonra tövsiyyə olunmuşdur.

Bu Proqramda həyata keçirəcək Tədbirlərin məzmunu aşağıdakı kimi olmalıdır:

1. Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqini təmin edən Proqramda göstərilən hər bir tədbir üzrə müəyyən edilmiş işlərin uğurla və vaxtında təşkili, yerinə yetirilməsi üçün ictimai əhəmiyyətli quruma aid edilən təşkilatın uçot siyasətini həyata keçən səlahiyyətli mütəxəssislərdən ibarət olan işçi qrupunun yaradılır.

Bu qrup vasitəsilə tədbirlərin icra vəziyyəti barərə və onların həyata keçirilməsi nəticəsində yaranmış müvafiq problemlərin aradan qaldırılması məqsədilə həmin təşkilatın rəhbərliyinə və Maliyyə Nazirliyinə zəruri məlumatlar və hesabatlar təqdim olunur.

2. Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi üzrə məsləhət xidmətlərini göstərən peşəkar mühasib təşkilatınının köməyi ilə

Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla bir neçə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları Azərbaycan dilinə tərcümə edilir

Qeyd etmək lazımdır ki, son dövrdə respublikamızda yeni mülkiyyətə münasibətlərinin və obyektlərinin formalaşdırılması və inkişafı ilə əlaqədar, ölkə iqtisadiyyatının ayrı-ayrı sahələri üzrə qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktlarında verilmiş bir sıra anlayışlar Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının əsas prinsipləri və konsepsiyalarına zidd olduğu üçün, bu standartların və göstərilən normativ-hüquqi aktların arasında uyğunsuzluqlar yaranmışdır. Həmin standartlarla müəyyənləşdirilmiş konsepsiyalar və fərziyyələr birmənalı qəbul edilmədiyindən onların mahiyyətini olduğu kimi saxlamaq şərti ilə tərcümənin həyata keçirilməsində müvafiq problemlərlə nəticələnmişdir.

3. Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi ilə əlaqədar və konversiyanın metodoloji sahəsi üzrə ictimai əhəmiyyətli qurumuna aid edilən təşkilatın mühasib heyəti üçün təlim kurslarının aparılması təmin edilir. Bu kurslar yalnız peşəkar mühasib təşkilatını təmsil edən Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları haqqında əsaslı biliklərə malik olan mütəxəssislər tərəfindən keçirilə bilər.

Yuxarıda adı çəkilən MDB ölkələrində 1995-ci ildən başlayaraq Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları əsasında milli mühasibat uçotu standartlarının hazırlanması, tətbiqi və yayılması ilə əlaqədar, beynəlxalq aləmdə tanınmış şirkətlər tərəfindən bu standartların tətbiqi üzrə təlimlərin keçirilməsi nəticəsində həmin ölkələrdə fəaliyyət göstərən mühasiblərin böyük bir hissəsi Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının əsas prinsipləri və konsepsiyaları barədə müəyyən biliklərə əldə etmişdir.

Ölkəmizdə bu sahədə islahatların 2004-cü ildən həyata keçirilməsi ilə əlaqədar, Azərbaycan mühasiblərinin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq

standartları haqqında kifayət qədər məlumatlandırılmamasını nəzərə alaraq, həmin təlim kurslarda əlavə olaraq əsas Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları və onların təhlilinə aid edilən tədris materiallardan geniş istifadə olunmalıdır.

4. İşçi qrupu dəvət olunmuş peşəkar mühasib təşkilatı ilə ictimai əhəmiyyətli qurumuna aid edilən təşkilatın iş xüsusiyyətləri birgə araşdıraraq müəyyən edir.

Araşdırmalar nəticəsində əldə olunmuş materiallara əsaslanaraq həmin təşkilatın iş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi prizmasından uçot sisteminin təhlili aparılır.

5. Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi üzrə təşkilatın uçot sistemində dair materiallar təhlil edildikdən sonra əldə olunmuş nəticələr əsasında bu standartlarına uyğun olaraq uçot sistemi işlənir.

Uçot sisteminin işlənməsi ilk növbədə maliyyə hesabatları elementlərinin tanınması, qiymətləndirilməsi, açıqlanması və təqdim olunması üzrə tələblərin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur.

Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq bu məsələnin həlli istiqamətində əsas və bir və ya bir neçə alternativ yanaşmalardan istifadə edilir. İşçi qrupu, mövcud olan bu yanaşmalardan ictimai əhəmiyyətli qurumuna aid edilən təşkilatın iş xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq ən münasib yanaşmanı seçməklə həmin təşkilatın uçot siyasətini qurmalıdır.

Bəzi hallarda, bu barədə standartda konkret göstərişlər verilmədiyindən təşkilat konseptual əsaslarına uyğun olaraq öz peşəkar fərziyələrinə əsaslanaraq uçot siyasətini müəyyən edir.

6. İctimai əhəmiyyətli qurumuna aid edilən təşkilat tərəfindən Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla, peşəkar mühasib təşkilatının köməyi

ilə qəbul edilmiş Uçot siyasətinə uyğun olaraq işçi hesablar planı hazırlanmalıdır.

Fikrimizcə, bu işçi hesablar planı kommersiya təşkilatlarının ayrı-ayrı fəaliyyət növlərinin həyata keçirilməsini əks etdirməklə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına və ya onların əsasında hazırlanmış Milli Mühasibat Uçotu standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarını təqdim edilməsi üçün nəzərdə tutulan Maliyyə Nazirliyi tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada təsdiq edilən nümunəvi hesablar planı əsasında işlənməlidir. Belə ki, təşkilat tərəfindən qəbul olunmuş işçi hesablar planında təşkilatın və onun tabeliyində olan qurumların iş xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla təhlilin, auditin və maliyyə hesabatların hazırlanması tələblərindən asılı olaraq müvafiq hesablardan və subhesablardan istifadə edilir.

Təşkilatlar, onların iş xüsusiyyətlərinə uyğun gəlməyən hesabları və subhesabları nəzərə almamaqla, habelə bəzi subhesabların məzmununu dəqiqləşdirəklə, onları birləşdirməklə və əlavə subhesablar açmaqla nümunəvi hesablar planı əsasında öz işçi hesablar planını təsdiq edə bilərlər.

Hazırda, «Mühasibat uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 07 fevral tarixli fərmanınının 1.1.3.4-cü bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə «2005-2008-ci illərdə Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının tətbiqi üzrə Proqram» Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 18 iyul tarixli 139 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Həmin Proqramla 2005-ci ildə kommersiya təşkilatları üçün 1 №-li «Maliyyə hesabatlarını təqdimatı üzrə» Milli Mühasibat Uçotu Standartınının və ona əlavə edilmiş kommersiya təşkilatları üçün müvafiq hesablar

planının Layihələrinin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada qüvvəyə minməsi Maliyyə Nazirliyi tərəfindən dərc edilmişdir.

7. Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla yeni işçi hesablar planına uyğun olaraq Hesabdarlıq üzrə Göstərişlərin hazırlanması təmin edilməlidir. Belə ki, Maliyyə Nazirliyinin razılığı və peşəkar mühasib təşkilatın köməyi ilə ictimai əhəmiyyətli qurumuna aid edilən təşkilat, onun tabeliyində olan qurumlarının da iş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqini təmin edən maliyyə uçotunun aparılması məqsədilə işçi hesablar planına uyğun olaraq hazırladığı Göstərişlərdə hər bir sintetik hesab və subhesab şərh edildikdən sonra onların digər müvafiq hesablarla müxabirələşməsinin nümunəvi sxemi verilməlidir.

Bu müxabirələşmələr təşkilatın həyata keçirdiyi hər hansı təsərrüfat əməliyyatını əks etdirmədiyi halda, təşkilat Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları ilə və ya Konseptual Əsasları ilə müəyyən edilmiş prinsiplərə və metodoloji yanaşmalara istinad etməklə həmin müxabirələşmələrə əlavələr edilə bilər.

8. Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə Təlimat işlənmişdir.

Hesabat dövrü ərzində Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları sistemində təsərrüfat əməliyyatlarının həyata keçirilməsi üzrə mühasibat uçotunun aparılmasına deyil, onların yekun nəticələri, habelə başqa mənbələrdən əldə edilmiş digər məlumatlar əsasında hazırlanmış məhz maliyyə hesabatlarının tətib və təqdim olunmasına böyük əhəmiyyət verilir. hazırlanması

Qeyd edilənlər ilk növbədə maliyyə hesabatlarında rəhbərliyinin mühasibat uçotu obyektlərinə dair fərziyyələrini təsdiq edən maliyyə informasiyanın açıqlanması ilə əlaqədardır.

Məhz göstərilən məsələlərin həlli baxımından Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə Təlimatın işlənilməsi, həmin hesabatlarda, baş kitabda və digər mühasibat uçotu registrlərində alınması mümkün hesab olunmayan, başqa illik hesabatlarından əlavə məlumatların yığılması və icmallaşdırılması üzrə prosedurlarının tətbiqi üçün nəzərdə tutulur.

9. Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq konversiya prosedurlarının həyata keçirilməsi və uçot qeydiyyatının aparılması təmin edilməlidir. Bu standartlara uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının tətbiq edilməsi ilə əlaqədar, zəruri hesab olunan sənədlərin və metodiki göstərişlərin hazırlanmasından sonra təşkilat birbaşa konversiya prosedurlarının həyata keçirilməsinə başlayır.

Ümumiyyətlə, göstərilən tələblərə əsasən maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə konversiyanın keçirilməsi prosedurları əənənvi mühasibat uçotu qaydalarına uyğun uçota alınmış aktivlərin, öhdəliklərin, kapitalın, gəlir və xərclərin (maliyyə hesabatlarının elementlərinin) yenidən təsnifləşdirilməsini və təshih olunmasını təmin edən əlavə olaraq müvafiq müxabirələhmələrinin aparılmasını nəzərdə tutulur.

Yenidən təsnifləşdirilməsi üzrə müxabirələşmələrinin verilməsi əənənvi uçot siyasəti əsasında müəyyən olunmuş hesabların (subhesabların) bağlanması və bu hesablarda uçota alınmış qalıqların konversiyanın əvvəlki mərhələsində tədiq olunmuş yeni hesablar planına uyğun olaraq müvafiq hesablara keçirilməsi məqsədini daşıyır.

Göstərilən məqsədə nail olunması məqsədilə ənənəvi uçot siyasəti əsasında müəyyən olunmuş hesablarm və uçot obyektlərinin Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq bu və ya digər maddələrə aid edilməsi üçün müvafiq təhlilə aparılmalıdır.

Maliyyə hesabatlarının elementlərinin yenidən təsnifləşdirilməsinin aparılması nəticəsində Müəyyən olunmuş yeni hesablarm planına uyğun olaraq müvafiq hesablarda uçota alınan qalıqların yekunu bağlanmış köhnə hesablarda əks olunan qalıqlarının cəminə bərabər olmalıdır.

Təshihədicə müxəbirləşmələrin məqsədi Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları ilə müəyyən olunmuş yeni hesablarda uçota alınmış qalıqların «Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının maliyyə hesabatlarının ilk tətbiqi» tələblərinə uyğunlaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Bu zaman maliyyə hesabatlarının elementlərinin yenidən tanınması, yenidən qiymətləndirilməsi və yenidən təqdim olunması üzrə prosedurlarının həyata keçirilməsi nəticəsində yeni uçot sistemi əsasında müvafiq hesablarda və subhesablarda uçota alınmış qalıqlara müvafiq düzəlişlər etməklə əlavə müxəbirləşmələr verilir.

Qeyd edilən işlərin uğurla həyata keçirilməsi ictimai əhəmiyyətli qurumlara aid edilən kommərsiya təşkilatları üçün Maliyyə uçotunun avtomatlaşdırılması üzrə müvafiq proqram tərtibatının təmin olunmasına səbəb olacaqdır.

Göstərilən istiqamətlər üzrə Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının tətbiqi bu təşkilatlar tərəfindən müstəqil layihələr çərçivəsində həyata keçirilə bilər.

Beləliklə, Respublikada iqtisadi islahatların səmərəli həyata keçirilməsini və ölkəyə investisiya axınının il bə il artımını təmin edən Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarının uğurla tətbiqi və yayılması üçün bu sahədə formalaşmış və dünya kapital bazarının

tələblərinə uyğun olaraq qanunvericiliklə müəyyən olunmuş təbirləri həyata keçirməklə mövcud olan mühasibat uçotu sisteminin global rekonstruksiyası aparılmalıdır.